

METODICA PREDĂRII LIMBILOR

LIMBA ROMÂNĂ ÎN ÎNVĂȚĂMÎNTUL MEDIU

DE

I. POPESCU

„Limba este tezaurul cel mai prețios pe care-l moștenesc copiii de la părinți, depozitul cel mai sacru lăsat de generațiile trecute și care merită să fie păstrat cu sfințenie de generațiile ce-l primesc”¹.

Cultivarea limbii a fost crezul multor generații de poeți și prozatori, de cărturari și filologi, începînd cu pioșii traducători și cu modeștii cronicari și terminînd cu maștrii de azi ai versului și cu zeloșii cercetători ai limbii din zilele noastre.

Pentru a înarma tineretul cu toate cunoștințele necesare cercetării și cultivării limbii romîne, sîntem datori să sădim permanent în inimile elevilor dragostea pentru limba pe care o vorbim, pentru bogățiile și pentru frumusețile ei. Să trezim în sufletele lor ambiția de a continua cu cinste și cu pasiune năzuințele generațiilor trecute.

Se pune întrebarea : face astăzi școala tot ce trebuie pentru cunoașterea temeinică și pentru însușirea perfectă a limbii romîne ? Pleacă tînărul absolvent al școlii medii înarmat cu toate cunoștințele de limbă necesare ducerii mai departe a măreței misiuni pe care i-au încredințat-o atîtea generații de creatori și ostenitori în acest domeniu ?

Într-o oarecare măsură da, însă nu complet. O analiză cit de sumară a programelor și a manualelor școlare este suficientă pentru a ne da seama că în această direcție mai este încă mult de făcut. Comparînd planurile de învățămînt noi cu cele vechi, constatăm, de la prima vedere, că orele de

¹ V. Alecsandri, în *Convorbiri literare*, 1876. Citat după *Scriitorii romîni despre limbă și stil*. Culegere de texte și introducere de Gh. Bulgăr, București, Societatea de științe istorice și filologice, 1957. p. 121.

limbă română de la școlile medii au fost pe de-a-ntregul sacrificate. Ca urmare a suprimării acestor ore, limba română se studiază numai în clasele I—VII, lăsându-se în școlile medii numai orele de istorie a literaturii. În consecință, studiul limbii române se încheie în clasa a VII-a. Este oare capabil elevul la 13—14 ani să pătrundă toate subtilitățile limbii? Se poate adînci suficient gramatica limbii române, cu toate aplicațiile ei ortoepice și ortografice, numai în școala de 7 ani? Cercetările făcute și studiile apărute în ultimii ani au dovedit cu prisosință că problemele de limbă sînt cu mult mai complexe decît s-ar părea la prima vedere, iar rezolvarea lor cere ani îndelungați de muncă asiduă. Desigur, școala medie nu pregătește specialiști în problemele de limbă, dar aceasta nu exclude cunoașterea a tot ceea ce ține de cultura generală. Școala medie trebuie să transmită elevilor toate cunoștințele necesare orientării lor spre diferite sectoare de activitate. În ceea ce privește limba română, aceste cunoștințe trebuie să fie cît mai temeinice, întrucît, oriunde s-ar îndrepta, absolvenții școlii au nevoie de ele. La baza acestor cunoștințe stă însușirea perfectă a gramaticii, care nu se poate dobîndi pînă în clasa a VII-a. Chiar dacă la aceasta adăugăm faptul că, în școala medie, elevul își completează ceea ce a învățat în școala de șapte ani prin reluarea problemelor de gramatică în cadrul orelor de limbă latină sau de limbi moderne, limitarea studierii limbii române numai la clasele I—VII nu este justificată.

S-a reproșat, și pe bună dreptate, școlii dinainte de Reforma învățămîntului (1948) că nu acorda suficientă atenție studierii gramaticii, deși această disciplină se studia în decursul a patru ani — cl. I—IV de gimnaziu. După această dată, gramatica limbii române s-a predat și în școlile medii. În felul acesta elevii reușeau să adîncească mai bine cunoștințele dobîndite în școala elementară. Prin aplicarea noilor planuri de învățămînt s-a ajuns la o situație și mai puțin bună decît în trecut. Studiarea limbii române limitîndu-se la clasele I—VII, nu numai că nu se poate adînci gramatica, dar, în ceea ce privește vocabularul, se dau abia cîteva noțiuni generale și teoretice. Atît din cauza numărului mic de ore, cît și din cauza vîrstei elevilor, profesorul este nevoit să reducă la minimum informațiile asupra vocabularului. De altfel, nici nu se poate face mai mult. Elevii nu-și dau seama, la o vîrstă atît de fragedă, ce este fondul principal de cuvinte, ce se înțelege prin restul vocabularului, ce este structura gramaticală a limbii etc. Cît despre originea limbii române, formarea ei și influențele suferite în primele secole, este adesea hazardant să se trateze mai amănunțit. De aceea, se dau numai noțiuni generale pe care adesea elevii nici nu le înțeleg, ci le învață pe dinafară, ca să le știe la lecție sau la examen.

Elevul trece astfel în școala medie numai cu un minimum de cunoștințe generale și vagi despre vocabularul limbii române, despre originea și despre formarea ei, iar aici sare peste cele 15 secole, în care nu avem

mărturii scrise, și trece la studierea sumară a limbii primelor traduceri în limba română. În școala medie, studierea limbii se limitează la cercetarea unor aspecte sau a unor particularități ale limbii folosite de scriitorii noștri mai reprezentativi. De cele mai multe ori, și aceste probleme sînt tratate sumar și în termeni generali, aplicabili mai multor scriitori din generația respectivă sau chiar din alte generații. Așa cum se studiază limba în cadrul orelor de istorie a literaturii, ea devine ceva accesoriu. Programele și manualele nici nu prevăd capitole mai mari, de sinteză, în care să se analizeze particularitățile limbii și progresele înregistrate de aceasta într-o anumită etapă a evoluției ei. În consecință, elevii nu-și pot da totdeauna seama de lupta dirză dusă de scriitorii și de filologii noștri pentru a feri limba română de primejdia rupturii între limba scrisă și cea vorbită, de perspectiva creerii unei limbi artificiale, inaccesibile întregii populații.

În ceea ce privește atenția de care se bucură acum studierea limbii, deși în școlile noastre se comunică elevilor suficiente cunoștințe despre creațiile scriitorilor a căror activitate este în plină desfășurare, nu se dau nici cel puțin noțiuni sumare despre preocupările lingviștilor noștri de astăzi. Chiar studiile cele mai importante de limbă sînt trecute sub tăcere. Nu se amintesc nici lucrările de gramatică și de lexicografie cele mai de seamă. Manualele de istorie a literaturii române acordă, de multe ori, un spațiu nejustificat de întins dezvoltării muzicii sau artelor plastice, dar nu amintesc decît sumar despre problemele de limbă.

Pentru remedierea situației limbii române în școlile medii, propunem să se reintroducă deocamdată cel puțin cîte o oră de limbă la clasele a VIII-a și a XI-a. În clasa a VIII-a, ar trebui să se adîncească anumite capitole de gramatică, în special din sintaxă. Reluarea acestor probleme ar ajuta mult pe elevi să înțeleagă mai bine unele noțiuni de teorie literară. Lucrînd concomitent, în orele de limbă și în cele de teorie literară, profesorul ar reuși mai bine să lămurească anumite probleme prevăzute în actuala programă școlară și, în același timp, ar deprinde pe elevi să minuiască o limbă mai frumoasă și mai îngrijită. Amintim aici cîteva probleme de gramatică, care s-ar putea adînci în clasa a VIII-a : subiectul logic și subiectul gramatical, valoarea afectivă a reluării subiectului, verbele copulative și semiauxiliarele de mod, acordul predicatului cu subiectul, acordul atributului, complementele circumstanțiale, adăugîndu-se complementele : de instrument, sociativ, de relație și concesiv. Din sintaxa frazei : coordonarea și subordonarea, elipsa, repetiția, cuvintele și construcțiile incidente, ordinea cuvintelor în propoziție și în frază, accentul și intonația. N-ar trebui neglijate nici ortografia și punctuația. Tot în această clasă ar trebui să se reia capitolul privitor la vocabularul limbii române : fondul principal de cuvinte, mîsa vocabularului, caracterul variabil al vocabularului, îmbogățirea vocabularului, formarea cuvintelor,

arhaismele, provincialismele, neologismele, sinonimele, omonimele, antonimele etc.

Pentru clasa a XI-a ar trebui să se prevadă ore de istorie a limbii romine. Într-un articol despre *Tradiție și pedagogie*, prof. Stanciu Stoian afirma : „O altă tendință s-a manifestat mai ascuțit la noi însă : un fel de teamă de a ne ocupa parcă de propriul nostru trecut școlar și pedagogic, pentru a nu greși în revalorificarea lui”¹. Printre părțile bune ale școlii noastre dinainte de Reforma învățămîntului considerăm și studierea, în ultima clasă de liceu, a limbii romine în dezvoltarea ei, de la origine pînă în zilele noastre. După ce elevii dobîndiseră suficiente cunoștințe de limbă latină, de limbă franceză și de istorie, după ce studiaseră, în linii mari, istoria literaturii romine, dispuneau de datele necesare trecerii la studiul mai greu al istoriei limbii romine.

Prin eliminarea limbii romine din planurile de învățămînt ale școlilor medii, este exclusă și studierea acesteia înainte de apariția primelor manuscrise. În felul acesta, în pregătirea elevilor rămîn goluri, care nu se mai pot completa niciodată. Despre limba romină în primele 15 secole ale erei noastre, elevii nu capătă decît cunoștințe generale la orele de istorie. Cum profesorii de istorie nu au și pregătire lingvistică, se mulțumesc să dea numai date istorice de ansamblu. De altfel, nici programa școlară nu prevede numărul de ore necesar adîncirii unei probleme atît de dificile.

Pentru studierea tuturor problemelor de limbă, ar trebui ca, în ultima clasă a școlii medii, să se reintroducă studiul istoriei limbii romine. Întrucît în noile programe școlare, studierea istoriei literaturii romine a fost eşalonată pe o perioadă de trei ani (cl. a IX-a, a X-a și a XI-a), studiul istoriei limbii n-ar fi posibil decît în viitor, cînd se vor crea condițiile necesare pentru a se putea trece la învățămîntul de 12 ani. Pînă atunci, ca să nu privăm pe elevi de cunoștințe atît de importante, situația s-ar putea remedia prin introducerea, deocamdată, a unei ore de limba romină la clasa a XI-a. În această clasă, elevii vor dispune de suficiente cunoștințe de limbă latină, limbă rusă și limbă franceză, ca să-și poată însuși, fără prea multe dificultăți, problemele de istorie a limbii romine.

În cadrul acestor ore, ar urma să se studieze : ce este limba, care sînt disciplinele care o studiază, care sînt caracteristicile limbii vorbite și ale celei scrise, ce este limba literară etc. În ceea ce privește originea limbii romine, ar fi necesare date sumare asupra limbilor indo-europene și asupra celor romanice, apoi unde și cînd s-a format limba noastră, care sînt elementele ei constitutive — fondul autohton, fondul latin și influențele suferite. Toate acestea ar trebui făcute pe baza unui bogat material lingvistic, analizat din punct de vedere fonetic, morfologic, sintactic și lexical.

¹ *Gazeta învățămîntului*, nr. 144, din 15 noiembrie, 1957, p. 3.

Tot pe baza materialului lingvistic ar trebui studiate dialectele și graiurile limbii române. După aceea, pe baza cunoștințelor dobândite în anii precedente la istoria literaturii, ar trebui să se studieze, în linii mari, fazele mai importante, marcate de limba română în evoluția ei, începând cu traducerea religioasă și terminând cu stadiul de azi al limbii și al preocupărilor lingvistice.

Cum limba literară nu trebuie confundată cu limba scriitorilor, ar fi necesar să se dea elevilor cunoștințe și despre celelalte aspecte ale limbii literare — limba scrierilor științifice, a celor juridice, a administrației, a presei etc.

În felul acesta, elevii ar căpăta o vedere de ansamblu și unitară în ceea ce privește evoluția și dezvoltarea limbii române — cea vorbită și cea scrisă.

Problema atât de importantă a studierii limbii române și în școlile medii ar trebui examinată cu toată atenția și seriozitatea pentru a se înlătura o lacună inadmisibilă a învățămîntului de cultură generală. Practic, aceasta s-ar putea realiza ușor prin comprimarea unor capitole de teorie literară și a unora de istorie a literaturii.

Adîncirea unor probleme de limbă va fi necesară mai ales la secțiile umaniste ale claselor a X-a și a XI-a, care vor funcționa începînd cu anul școlar viitor. Este de neconceput ca elevii care vor frecventa aceste secții să nu aibă idee despre istoria limbii materne.

În consecință, Ministerul Învățămîntului și Culturii, examinînd această problemă în lumina Hotărîrii C.C. al P.M.R. și a Consiliului de Miniștri cu privire la îmbunătățirea învățămîntului de cultură generală și ținînd seama de „propriul nostru trecut școlar”, ar trebui să ia cît mai degrabă măsurile convenite pentru a înlătura această lacună a noilor planuri de învățămînt. Pentru a nu lipsi cîteva serii de absolvenți de atîtea cunoștințe utile, ar fi necesar ca aceste măsuri să fie luate, dacă este posibil chiar începînd cu anul școlar 1958 — 1959.

